

کتاب

مثنوی معنوی

تألیف

جلال الدین محمد بن محمد بن الحسین البلخی ثم الزومی

دفتر چهارم

براساس نسخه‌ی

رینولد الین نیکلسون

چاپ ۱۹۳۹ چاپخانه‌ی بریل، درلیدن هلند

انتشارات کاروان

www.caravan.ir

مرلوی، جلال‌الدین محمد بن محمد، ۶۰۴-۶۷۲ ق
مثنوی معنوی (بر اساس نسخه‌ی نیکلمون) / مولانا جلال‌الدین محمد
بلخی (مرلوی)، -- تهران: نگاروان، ۱۳۸۶.

ج. ۱

ISBN 978-964-8497-63-2 (دوره)

ISBN 978-964-8497-51-9 (ج. ۱)

ISBN 978-964-8497-64-9 (ج. ۲)

ISBN 978-964-8497-96-5 (ج. ۳)

ISBN 978-964-8497-69-4 (ج. ۴)

ISBN 978-964-8497-68-7 (ج. ۵)

ISBN 978-964-8497-70-0 (ج. ۶)

فهرست‌نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.

ص.ع. به انگلیسی: The Mathnawi of Jalāl'uddīn Rūmī

۱. شمر فارسی -- قرن ۷ ق. الف. نیکلمون، ریسنولد الین،

۱۸۶۸-۱۹۴۵، Nicholson, Reynold Aileyn، مصحح، ب. عنوان.

۸۶۱/۳۱

PIR۵۲۹۸

۱۳۸۵

م ۸۵-۱۵۷۱۰

کتابخانه ملی ایران

انتشارات کاروان

مثنوی معنوی

(دفتر چهارم)

مولانا جلال‌الدین محمد بلخی (مولوی)

(براساس نسخه‌ی رینولد المین نیکلسون)

(مجموعه‌ی میراث)

The Mathnawi of
Jalāl'uddīn Rūmī

چاپ اول ۱۳۸۶

صفحه‌آرایی سارا محسن‌پور

طراحی جلد آتلیه کاروان

نمونه‌خوانی حسین شهرابی

لیتوگرافی کارا

چاپ چهل چاپ

۵۰۰۰ نسخه

تمام حقوق محفوظ است. هیچ بخشی
از این کتاب، بدون اجازه‌ی مکتوب
ناشر، قابل تکثیر یا تولید مجدد به هیچ
شکلی، از جمله چاپ، فتوکپی، انتشار
الکترونیکی، فیلم و صدا نیست. این
اثر تحت پوشش قانون حمایت از
مؤلفان و مصنفان ایران قرار دارد.

شابک: 978-964-8497-69-4

شابک دوره: 978-964-8497-63-2

مرکز پخش: کاروان - ۸۸۰۰۷۴۲۱

تهران - صندوق پستی ۱۴۱۴۵-۱۸۶

email: info@caravan.ir

website: www.caravan.ir

❖ دفتر چهارم ❖

- تمامی حکایت آن عاشق که از تمسّس گریخت در باغی (...) ۱۷
- حکایت آن واعظ کی هر آغاز تذکیرِ دعای ظالمان و سخت‌دلان و بی‌اعتقادان کردی ۱۹
- سؤال کردن از عیسی علیه‌السلام که در وجود از همه ضعیف‌ها صعب‌تر چیست ۲۱
- قصه خیانت کردنِ عاشق و بانگ بر زدنِ معشوق بر وی ۲۱
- قصه آن صوفی کی زنِ خود را با بیگانه‌ای برگرفت ۲۲
- معشوق را زیرِ چادر پنهان کردنِ جهتِ تلبیس و بهانه گفتنِ زن که اِنْ كَيْدَ كُنَّ عَظِيمٌ ۲۲
- گفتنِ زن که او در بندِ چهار نیست مراد او شتر و صلاحست و جواب گفتنِ (...) ۲۵
- غرض از سمیع و بصیر و علیم گفتنِ خدا را ۲۶
- مثالی دنیا چون گولش و تقوی چون حمام ۲۷
- قصه آن دیباغ کی در بازارِ غطاران از بویِ عطر و مُشکِ بیهوش و رنجور شد ۲۸
- معالجه کردنِ برادرِ دیباغ دیباغ را به خفیه به بویِ میزکین ۳۰
- عذر خواستنِ آن عاشق از کناهِ خویش به تلبیس و روی‌پوش و فهم کردنِ (...) ۳۱
- رد کردنِ معشوقه عذرِ عاشق را و تلبیس او را در روی او مالدین ۳۲
- گفتنِ آن جهود علی را کَرَّمَ اللَّهُ وَجْهَهُ کی اگر اعتماد داری بر حافظی (...) ۳۲
- قصه مسجد اقصی و خُروب و عزم کردنِ داود علیه‌السلام پیش از سلیمان (...) ۳۵
- شرح اِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ اِخْوَةٌ وَالْفُلَاحَةُ كَنْفُسٌ وَاِجْدَةٌ، خاصه انتخابِ داود و (...) ۳۶
- بقیة قصه بنای مسجد اقصی ۳۹
- قصه آغازِ خلافتِ عثمان زحیْنِ اللّٰه عَنْهُ و خطبة وی در بیان آنکه ناصح فقال (...) ۴۰
- در بیان آنکه حکما گویند آدمی عالمِ صُغریست و حکمای الهی گویند آدمی (...) ۴۲
- تفسیر این حدیث که مَثَلُ اَمْتِي كَمَثَلِ سَفِينَةِ نُوْحٍ مَنْ تَمَسَّكَ بِهَا مُنِجًا وَمَنْ (...) ۴۲
- قصه هدیه فرستادنِ بلقیس از شهرِ میا سویِ سلیمان علیه‌السلام ۴۳
- گرامات و نوم شیخ عبدالله مغربی قُدْسُ اللّٰه سِرَّهُ ۴۶
- بازگردانیدنِ سلیمان علیه‌السلام رسولانِ بلقیس را به آن هدیه‌ها کی آورده بودند (...) ۴۷

- قصه نطاری که سنگ ترازوی او گل سرشوی بود و دزدیدن مشتری کل خوار (...) ۴۸
- لداری کردن و ناوختن سلیمان علیه السلام مر آن رسولان را و دفع و حشت و (...) ۴۹
- دین درویش جماعت مشایخ را در خواب و درخواست کردن روزی حلال (...) ۵۱
- سبت کردن او که این زر بدهم بدان هیثم کش چون من روزی یافتم به کرامات (...) ۵۱
- د مریض سلیمان علیه السلام مر رسولان را بر تعجیل هجرت بلقیس بهر ایمان (...) ۵۲
- سبب هجرت ابراهیم آذم قدس الله سره و ترک ملک خراسان (...) ۵۳
- حکایت آن مرد تشنه کی از سر جزرین خور می ریخت در جوی آب که در (...) ۵۴
- تهدید فرستادن سلیمان علیه السلام پیش بلقیس که اصرار می ندیش بر شرک (...) ۵۶
- پیدا کردن سلیمان علیه السلام که مرا خالصاً لئمه الله جهد است در ایمان (...) ۵۸
- باقی قصه ابراهیم آذم قدس الله سره (...) ۵۹
- بقیه قصه اهل سبا و نصیحت و ارشاد سلیمان علیه السلام آل بلقیس را (...) ۶۰
- آزاد شدن بلقیس از ملک و مست شدن او از شوق ایمان و التفات همت او (...) ۶۱
- چاره کردن سلیمان علیه السلام در احضار تخت بلقیس از سبا (...) ۶۳
- قصه یاری خواستن حلیمه از بنان چون عقیق قطام مصطفی را علیه السلام (...) ۶۴
- حکایت آن پیر عرب کی دلالت کرد حلیمه را به استمان بنان (...) ۶۵
- خبر یافتن خیر مصطفی علیه السلام از کم کردن حلیمه محمد را علیه السلام (...) ۶۷
- نشان خراستن عبدالملک از موضع محمد علیه السلام که کجاش پاهم و (...) ۷
- بقیه قصه دعوت رحمت بلقیس را (...) ۷۰
- مثال قانع شدن آدمی به دنیا و حرص او در طلب و غلبت او از دولت روحانیان (...) ۷۱
- بقیه قصه عمارت کردن سلیمان علیه السلام مسجد اقصی را به تعلیم و وحی (...) ۷۲
- قصه شاعر و هبله دادن شاه و مضاعف کردن آن وزیر یوالحسن نام (...) ۷۶
- باز آمدن آن شاعر بعد چند سال به امید همان هبله و هزار دینار فرمودن (...) ۷۷
- مانستن پنداری این وزیر در افسار مروّت شاه به وزیر فرعون یعنی (...) ۸۱
- نشستن دیو بر مقام سلیمان علیه السلام و تشبه کردن او به کارهای (...) ۸۲
- در آمدن سلیمان علیه السلام هر روز در مسجد اقصی بعد از تمام شدن (...) ۸۳
- آموختن پیشه گورکنی قایل از زاغ پیش از آنکه در عالم علم گورکنی و کور بود (...) ۸۳
- قصه صوفی کی در میان گلستان شیر زانو مراقب بود یا زانش گفتند سر بر آژو (...) ۸۷
- قصه رستن خروب در گوشه مسجد اقصی و غمگین شدن سلیمان علیه السلام (...) ۸۸
- بیان آنکه حصول علم و مال و جاه مرنده گهران را فضیلت اوست و (...) ۹۱
- تفسیر یا ایها المرء کل (...) ۹۲
- در بیان آنکه ترک الحواب جواب مقدر این سخن که جواب الا تحقی سکوت (...) ۹۴
- در تفسیر این حدیث مصطفی علیه السلام کی اِنَّ لِلّٰهِ ثَمَانِي خَلْقٍ الْغُلَاطِيَّةَ وَ (...) ۹۴

- در تفسیر این آیت که وَ اَنَا الَّذِیْنَ فِی قُلُوبِهِمْ مَرْحَضٌ فَزَادْنَاهُمْ رِجْسًا وَ قَوْلُهُ یُضِلُّ (ـ) ۱۶
- چالیش عقل با نفس همچون تنازع مجنون با شاقه میل مجنون سوی خرد میل (ـ) ۱۶
- نوشتن آن غلام قصه شکایت نقصانِ اجری سوی پادشاه ۱۸
- حکایت آن ققیه با دستارِ بزرگ و آنکه بر بُرد دستارش و بانگ می‌زد کی یازکن (ـ) ۱۹
- نصیحت دنیا اهل دنیا را به زبان حال و بی‌وفایی خود را نمودن به (ـ) ۱۰۰
- بیان آنکه عارف را غذایست از نور حق کی اَیُّهُ عِندَ رَبِّی یُطْعَمُنِی وَ یَسْقِیَنِی (ـ) ۱۰۲
- تفسیر اَرْجَسَ فِی نَسَبِهِ خِیْفَةُ مُوسَى قُلْنَا لَا تَخَفْ اِنَّكَ اَنْتَ الْاَعْلٰی ۱۰۴
- رَجَر مدعی از دعوی و امر کردن او را به متابعت ۱۰۵
- بقیه قصه نوشتن آن غلام رُقمه به طلبِ اجری ۱۰۶
- حکایت آن مداح کی از جهت ناموس شکرِ ممدوح می‌کرد و بوی اندود و غم (ـ) ۱۰۷
- در یافتن طبیبانِ الهی امراضِ دینِ ردل را در سیمایِ مُرید و بیگانه و لحن (ـ) ۱۱۰
- مژده دادنِ ابو یزید از زادنی ابو الحسن خُرَقَانِی قُدُسُ اللّٰهِ رُوحُهُمَا بَیْش از (ـ) ۱۱۱
- قولِ رسولِ صَلی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَ سَلَّمَ اِنِّی لَا جِدُّ نَفْسِ الرَّحْمٰنِ مِنْ قَبْلِ الْیَمِّنِ ۱۱۲
- نقصانِ اجرائی جان و دل صوفی از حکامِ اللّٰه ۱۱۳
- آشفتنِ آن غلام از نارسیدنِ جوابِ رُقمه از قِبلِ پادشاه ۱۱۵
- کژ و زیدنِ باد بر سلیمان علیه السلام به سبب زَلَّتْ او ۱۱۶
- شنیدنِ شیخِ ابو الحسن رضی اللّٰهُ عَنْهُ خبر دادنِ ابو یزید را از بُرد او و احوالِ او ۱۱۷
- رُقمه دیگر نوشتنِ آن غلام پیش شاه چون جوابِ آن رُقمه اَوَّلِ نیافت ۱۱۸
- قصه آنکه کسی به کسی مشورت می‌کرد گفتش مشورت با دیگری کن که (ـ) ۱۱۹
- امیر کردنِ رسولِ علیه السلام جوانِ فَذِلی را بر شریکِ ای که دن (ـ) ۱۲۱
- اعتراض کردنِ معترضی بر رسولِ علیه السلام بر امیر کردنِ آن فَذِلی ۱۲۲
- جواب گفتنِ مصطفی علیه السلام اعتراض کننده را ۱۲۵
- قصه شیعانی مَآ اَعْظَمَ شَأْنِی گفتنِ ابو یزید قُدُسُ اللّٰهِ صِبْرُهُ و اعتراض (ـ) ۱۲۶
- بیانِ سببِ فصاحت و بسیار گوئیِ آن فضول به خدمتِ رسولِ علیه السلام ۱۲۹
- بیانِ رسولِ علیه السلام سببِ تفصیل و اختیار کردنِ او آن فَذِلی را (ـ) ۱۲۹
- علامتِ عاقلِ تمام و علامتِ نیم عاقل و مردِ تمام و نیم مرد و علامتِ (ـ) ۱۳۱
- قصه آن آنگیز و صیادان و آن سه ماهی یکی عاقل و یکی نیم عاقل و آن (ـ) ۱۳۲
- سبَرِ خواندنِ وضو کننده اوراد و وضو را ۱۳۲
- شخصی به وقتِ استنجا می‌گفت اَللّٰهُمَّ اِنْ خَتِی رَاِیْحَةُ الْجَنَّةِ به جای آنکه اَللّٰهُمَّ (ـ) ۱۳۳
- قصه آن مرغ گرفته کی وصیت کرد کی بر گذشته پشیمانیِ مخورِ تدارکِ رقت (ـ) ۱۳۳
- چاره اندیشیدنِ آن ماهی نیمه عاقل و خود را مُرده کردن ۱۳۵
- بیان آنکه عهد کردنِ احقر وقتِ گرفتاری و نَدَم هیچ وقابی ندارد کی وَلَوْ زِدُّوْهُ (ـ) ۱۳۶

- در بیان آنکه وَهْمٌ قَلْبٍ عقل است و ستیزه اوست بدو ماند و او نیست و (-) ۱۳۷
- بیان آنکه عمارت در ویرانیست و جمعیت در پراکندگیست و درستی در (-) ۱۳۹
- بیان آنکه هر حبسِ مُدْرَکِی را از آدمی نیز مُدْرَکاتی دیگرست که از مُدْرَکات (-) ۱۴۲
- حمله بردن این جهانیان بر آن جهانیان و تاختن بردن تا سینور ذَر و نسل (-) ۱۴۵
- بیان آنکه تَن خاکی آدمی همچون آهنِ نیکو جوهر قابل آینه شدن است تا (-) ۱۴۶
- بازگفتن موسی علیه السلام اسرارِ فرعون را و واقعات او را ظَهَرَ الْغُیْب (-) ۱۴۷
- بیان آنکه در توبه یاز است ۱۴۸
- گفتن موسی علیه السلام فرعون را که از من یک پند قبول کن و چهار (-) ۱۴۸
- شرح کردن موسی علیه السلام آن چهار فضیلت را جهت های مَزِدِ ایمانِ فرعون ۱۴۹
- تفسیر كُنْتُ كُنْزًا مَخْفِيًّا فَأَخْبَيْتُ أَنْ أَعْرِفَ ۱۵۰
- غزه شدن آدمی به ذکاوت و تصویرات طبع خویشتن و طلب ناکردن علم (-) ۱۵۱
- بیان این خبر که كَلَّمْنَا النَّاسَ عَلَى قَدْرِ عَقُولِهِمْ لِأَعْلَى قَدْرِ عَقُولِكُمْ حَقًّا (-) ۱۵۲
- قوله علیه السلام مَنْ يَشْرِي بَشْرًا بِخُرُوجِ ضَعْفٍ يَشْرِيهِ بِالْجَنَّةِ ۱۵۳
- مشورت کردن فرعون با اِیسی در ایمان آوردن به موسی علیه السلام ۱۵۳
- قصه باز پادشاه و گمپیرزن ۱۵۵
- قصه آن زن کی طفل او بر سر ناودان غریب و خطر افتادن بود و از علی كَرَّمَ (-) ۱۵۶
- مشورت کردن فرعون با وزیرش هامان در ایمان آوردن به موسی علیه السلام ۱۶۰
- تزییف سخن هامان علیه اللعنة ۱۶۰
- توسید شدن موسی علیه السلام از ایمانِ فرعون به تأثیر کردن سخن (-) ۱۶۲
- منازعتِ امیران عرب با مصطفی علیه السلام کی ملک را مفاسدت کن با (-) ۱۶۲
- در بیان آنکه شناسایی قدرت حق نیرومند کی بهشت و دوزخ گجاست ۱۶۴
- جواب دهری که منکر الوهیتست و عالم را قدیم می گوید ۱۶۵
- تفسیر این آیت کی وَمَا خَلَقْنَا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ (-) ۱۶۸
- وحی کردن حق به موسی علیه السلام کی ای موسی من کی خالقم تعالی (-) ۱۷۰
- خشم کردن پادشاه بر ندیم و شفاعت کردنِ شفیع آن مغضوب علیه او (-) ۱۷۱
- گفتن خلیل مر جبرئیل علیه السلام را چون پرسیدندش کی آنک حاجتِ خلیل (-) ۱۷۳
- مطالبه کردن موسی علیه السلام حضرت را کی خَلَقْتُ خَلْقًا زَافًا لَكُمْ هُمْ و جواب آمدن ۱۷۳
- بیان آنکه روح حیوانی و عقلی جزوی و وهم و خیال بر مثال دوشند و روح (-) ۱۷۶
- مثال دیگر هم درین معنی ۱۷۷
- حکایت آن پادشاهزاده کی پادشاهی حقیقی به وی روی نمودنِ یَوْمَ يَفْزُ الْغَرَّةُ مِنْ (-) ۱۷۹
- عروس آوردن پادشاه فرزندی خود را از خویش انقطاع نسل ۱۸۰
- اختیار کردن پادشاه دختری درویش را از جهت پسر و اعتراض کردن (-) ۱۸۱

مستجاب شدن دعای پادشاه در خلاص پسرش از جادوی کابلی	۱۸۴
در بیان آنکه شهزاده آدمی بهه است و خلیفه خداست پدرش آدم (...)	۱۸۴
حکایت آن زاهد کی در سال قصه شاد و خندان بود یا مفلسی و بسیاری (...)	۱۸۷
بیان آنکه مجموع عالم صورت عقلی گشت چون با عقل کل به گزروی جفا (...)	۱۸۸
قصه فرزندان عزیز علیه السلام که از پدر احوال پدر می پرسیدند می گفت (...)	۱۸۹
تفسیر این حدیث کی اِنِّی لَاسْتَغْفِرُ اللّٰهَ فِیْ کُلِّ یَوْمٍ سَبْعِیْنِ مَرَّةً	۱۹۱
بیان آنکه عقل جزوی تا به گور پیش نییند در باقی مقلد اولیا و انبیاست	۱۹۱
بیان آنکه یا اَیُّهَا الْقَبْرِیْنَ اُتُوا لَا تَقْدُمُوا بَیْنَ یَدِیِ اللّٰهِ وَرَسُولِهِ	۱۹۳
قصه شکایت آستر به آستر کی من بسیار در رو می اقم در راه رفتن تو (...)	۱۹۵
تصدیق کردن آستر جواب های شتر را و اقرار آوردن به فضل او بر خود (...)	۱۹۶
لابه کردن فیصلی سبطی را که یک سیو به نیت خویش از نیل پر کن و بر لب (...)	۱۹۸
درخواستن قبطی دعای خیر و هدایت از سبطی و دعا کردن سبطی قبطی را (...)	۲۰۱
حکایت آن زن یلیدکار کی شوهر را گفت کی آن خیالات از سر امروزین (...)	۲۰۲
باقی قصه موسی علیه السلام	۲۰۵
اطوار و منازل خلقت آدمی از ابتدا	۲۰۸
بیان آنکه خلقی دوزخ گرسنگانند و نالانند به حق که روزی های ما را قریه (...)	۲۱۰
رفتن ذوالقرنین به کوه قاف و درخواست کردن کی ای کوه قاف از عظمت (...)	۲۱۲
موری بر کاغذی می رفت نیشمن قلم دید قلم را ستودن گرفت موری دیگر (...)	۲۱۳
نمودن جبریل علیه السلام خود را به مصطفی صلی الله علیه و سلم (...)	۲۱۴